

Demokrat Parti Dış Politikasına Akis Dergisi'nin Yaklaşımı (1954-1958)

Uğur Matıç¹

Öz

Türkiye'nin NATO'ya katılmasından sonraki dış politikasında gözlemlenen 'Batılı olmuşluk' düşüncesi yalnızca iktidarda değil, muhalefet ve basında da gözlemlenmektedir. Özellikle 1954-1958 yılları arasında Türkiye'nin Bağdat Paketi çerçevesinde geliştirdiği Ortadoğu politikaları, dış politikasının tamamıyla Batı eksenine girdiği sürecin göstergesi olmuştur. Bu süreç aynı zamanda Türkiye'nin bundan sonra izleyeceği dış politikasını önemli ölçüde etkileyen bir değişimi ifade etmektedir. 1954 yılında yayın hayatına başlayan ve tarafsız bir yayın organı olma iddiasında olan Akis dergisi dış politikadaki bu değişimin ayrıntılarının izlenebildiği bir yayındır. Bu çalışmada 1954-1958 yılları arasındaki Türk dış politikasına dair Akis dergisinde yer alan yorum ve eleştiriler incelenmiştir. Bu şekilde Akis dergisinin dış politikaya yaklaşımı incelenirken, bu dönemde iktidar, muhalefet ve kamuoyunda hâkim olan dış politika anlayışına dair de bir fikir edinilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Demokrat Parti dönemindeki dış politika gelişmelerinden kısaca bahsedildikten sonra Akis dergisi kısaca tanıtılmış, derginin iktidar ve muhalefet partileri karşısındaki tutumuna da değinilmiştir. Daha sonra dergide yer alan dış politika eleştirileri üzerinden dış politikaya yaklaşımı incelenmiştir. Sonuç olarak da bu derginin akademik metinler için bir referans kaynağı olup olamayacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akis Dergisi, Dış Politika, Demokrat Parti, Batılılaşma

Approach of The Akis Magazine in The Democrat Party Foreign Policy (1954-1958)

Abstract

After Turkey's joining the NATO a foreign policy understanding in which the identity of the state began to be defined as a western state. This understanding is observed not only in government, but also in the opposition parties and the media. Turkey's Middle East policies in the framework of the Baghdad Pact, especially between 1954-1958, represent a process in which foreign policy has entered the Western concept. Akis magazine, which claims to be an impartial press, is that can be traced to the changing in foreign policy. In this study, comments and criticisms in the Akis magazine on Turkish foreign policy between 1954-1958 were examined. In this way, while analyzing Akis's approach to foreign policy, it is purposed to get an idea about foreign policy understanding which is dominant in government, opposition and public opinion in this period. After mentioning the foreign policy developments during the Democratic Party period, Akis magazine was briefly introduced, and the attitude of the magazine to the government and the opposition parties was also mentioned. Later, its approach to foreign policy was examined through foreign policy criticism. Finally, it has been argued that this magazine can or cannot be a reference source for academic texts.

Keywords: Akis Magazine, Foreign Policy, Democrat Party, Westernization

¹ Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası İlişkiler ABD, ugur.matic@istanbul.edu.tr

Giriş

Demokrat Parti dönemi (1950-1960) Türk dış politikasında önemli değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden duyduğu endişe ve Batılılaşma sürecinin devam etmesi, Türkiye'yi yeni oluşan Soğuk Savaş sisteminde Batı bloğunu tercih etmeye yöneltmiştir. Türkiye savaş sonrası süreçte Batılı anlamdaki hemen her oluşumda kendine yer bulmaya çalışmış, ittifak ilişkilerinde etkin bir aktör olmayı hedef edinmiştir. Nitekim NATO üyeliğine başvurulması da Batı tercihinin en somut göstergesi olmuştur. Batı yönlü dış politika DP'nin iktidara gelmesiyle de sürmüştür. NATO üyeliği konusundaki kararlılık bunun en açık göstergesi olmuştur. Türkiye'nin bu ittifaka diğer üyelerle eşit bir statüde kabul edilmesinden sonraki dış politikası ise, DP'nin kendisinden önceki iktidarlara nazaran daha Batıcı bir dış politika izlediğini göstermektedir. Zira NATO tercihinin Sovyetler Birliği'ne karşı bir denge unsuru olmaktan çıkarak Batılı kimlik adına önemli bir merhale olduğu, diğer bir ifadeyle Batılılaşma sürecinin evrimini tamamladığı gibi bir anlayışın Türk dış politikasında zuhur ettiği gözlemlenmektedir. Altınur Kılıç'a göre Türkiye NATO üyeliğiyle "Batılı olmanın gurur ve heyecanını yaşamıştır" (Kılıç, 1959, 159). 1953 yılı itibarıyla Türkiye'nin NATO çerçevesinde ABD başta olmak üzere Batılı devletlerle ilişkilerinin seyri, Ortadoğu'daki devletler başta olmak üzere Doğu ya da Batı bloklarında yer almayan ve Bağlantısızlığı tercih eden devletlere yönelik politikalarında Batı adına hareket etmesi, bölgesel paktlara Batı adına öncülük etmesi ve Sovyetler Birliği'ne karşı geliştirdiği tutum, karşılıklı olmayan bir bağımlılıkla kendisini Batı ittifakına bağladığını ve 'Batılı olma' düşüncesinin dış politikada ne derece belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

İktidarın dış politika anlayışı, muhalefetin dış politikaya yaklaşım ve yorumlarında da gözlemlenmektedir. Zira muhalefet partileri 1950'li yılların ilk yarısında, iç politika konularında her ne tartışma yaşanırsa yaşansın dış politika meselelerinde DP

iktidarını desteklemiş, itiraz ettiği noktalarda da sesini fazla yükseltmemiştir. Batı ile ilişki biçimini güçlendireceği düşünülen Kore'ye asker gönderilmesi kararı, NATO üyeliği ve bu çerçevede imzalanan anlaşmalar, dış yardımlar ve kredilerle devletin borçlanması, Balkan ve Bağdat Paktları'nın akdedilmesi gibi konularda muhalefet, "milli politika" söylemi çerçevesinde DP iktidarını desteklemiştir (Balci, 2013, 80). Yine Batı ile ilişkilere zeval gelmemesi adına hükümetin "Türk Yunan dostluğu" söylemiyle hareket ederek Kıbrıs konusunda bir tutum geliştirmemesi hali ise eleştiri konusu olmakla beraber, 1955 yılındaki 6-7 Eylül olaylarına kadar çetin bir muhalefetle karşılaşmamıştır. Bundan sonraki süreçte Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı gibi ihtimallerin uluslararası kamuoyunda gündeme gelmesine karşı hükümetin geliştirdiği 'Taksim planı' gibi politikalar da yine "milli politika" çerçevesinde muhalefet tarafında destek bulmuştur. Ancak 1955 yılından sonra gerek iç kamuoyunda yaşanan gelişmeler, gerek Kıbrıs konusunda Türkiye'nin çetin bir mücadele ile karşı karşıya gelmesi ve gerekse Batı eksenli olarak yürütülen bölgesel politikaların akamete uğraması (Balkan Pakti'nin işlevini kaybetmesi ve Bağdat Pakti'nin Ortadoğu'da olumlu bir etki yaratmaması ve 1958 sonrası çöküşü), gibi gelişmeler dış politika konusunda DP yönetiminin muhalefet tarafından daha fazla eleştirilmesine neden olmuştur. En çok eleştirildiği nokta ise dış politika konusunda önemli kararlar alırken meclis onayını aramaması, muhalefetle fikir teatisinde bulunmaması ve kimi kararlarda muhalefetin ve kamuoyunun bilgilendirilmemesi olmuştur (Aydemir, 1969, 279-280).

DP dış politikası konusunda basın geliştirdiği üslup ve yaklaşım ise çeşitlilik göstermektedir. İktidara yakın olan Zafer ve Son Havadis gibi gazetelerin dış politika konusunda istisnasız olarak hemen her meseleyi iktidarın başarısı, uluslararası alanda kazanılmış büyük zaferler gibi yansıtmaları söz konusuysa, muhalefetin sözcüsü pozisyonunda bulunan Ulus gibi gazetelerde ise muhalefet partilerinin tavırlarına paralel bir üslup gözlemlenmektedir. Milliyet ve

Cumhuriyet gibi objektiflik iddiasındaki gazetelerde ise nispeten daha bağımsız bir tutum söz konusu olmakla birlikte, yukarıda sözü edilen “Batılı olmuşluk” düşüncesinin bu gazetelerin dillerine de yansıdığı, dolayısıyla DP yönetiminin dış politika hamlelerine olumlu anlamlar yükleme temayülü olduğu dikkat çekmektedir. Günlük bir gazete olmamasına rağmen Akis dergisini de bu üçüncü grup içinde sınıflandırmak mümkündür. Bu çalışmada, Akis dergisinin DP dış politika anlayışına yaklaşımına büyüteç tutularak, bu anlayışın derginin haber verişi biçimi ve yorumlarına nasıl yansıdığına dair örnekler verilecektir.

Akis Dergisi

Akis dergisi, Mayıs 1954’te başlayıp 1968 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüş olan, haftalık bir aktüalite dergisidir. Yazı işleri sorumlusu ve başyazarı Metin Toker olan dergide, Doğan Avcıoğlu ve Aydemir Balkan gibi yazarların yanı sıra dönemin milletvekili ve bakanlarının da arada sırada çıkan yazıları yer almaktadır. Bununla birlikte derginin yekûnunu köşe yazılarından ziyade yazarsız haber nitelikli yazı ve yorumlar işgal etmektedir. “Yurtta Olup Bitenler”, “Dünyada Olup Bitenler”, “İktisadi ve Mali Sahada” gibi başlıklar altında Türkiye’nin gündemini meşgul eden konular hakkında yazıların yer aldığı dergide, ayrıca teknoloji, kültür ve sanat sayfaları da önemli yer tutmaktadır. Dış politikaya ilişkin gelişmelere de dergide, dönemin hâkim dili olan Batıcı yaklaşım çerçevesinde ve çoğunlukla eleştirel bir dil kullanılarak yer verilmiştir.

Derginin başyazarı olan Metin Toker’in 1955 yılında İsmet İnönü’nün damadı olması, derginin doğal olarak İnönü ve CHP’ye yakın bir yayın olduğu izlenimi vermektedir. Ancak Akis dergisinin muhalif tutumu, herhangi bir siyasi partinin sözcüsü olan bir yayın organı gibi değil, objektiflik iddiası çerçevesinde gelişmiştir. Derginin dış politika eleştirilerinde ve haber verişi biçiminde zamanın ruhuna da uygun olarak yapıcı bir dilin hâkim olduğu gözlemlenmektedir.

Derginin yayın hayatına başladığı dönemde Türkiye’nin dış politika gündeminde NATO ittifakı çerçevesinde bölgesel paktlar kurulması söz konusudur. Bu bakımdan 1953’te kurulan Balkan Paktı ile ilgili gelişmeler, 1954’te ilk aşama olarak Pakistan ve Irak ile yapılan anlaşmalarla süreci başlanmış olan Bağdat Paktı, yine aynı dönemlerde dış politikada önemli bir yer tutmaya başlayacak olan Kıbrıs meselesi gibi konulara dergide önem verildiği ve hükümetin eleştiriye tabi tutulsa dahi desteklendiği görülmektedir. Bu konularda zaman zaman DP yöneticilerinin demeçlerine veyahut bizzat kendi yazılarına da Akis dergisinde rastlamak mümkündür. Örneğin 1954 yılında, henüz dışişleri bakanı olmasa da dış politika konusunda etkin bir isim olan Fatin Rüştü Zorlu’nun Türk-Amerikan ilişkilerine dair değerlendirmelerinin yer aldığı bir yazı derginin ilk sayfalarında yayınlanmıştır (Akis, Sayı: 8, 03.07.1954, 4).

Derginin “Dünyada Olup Bitenler” kısmında, Türkiye’yi ilgilendiren uluslararası gelişmelerin yanı sıra Ortadoğu gelişmeleri, Doğu bloğu ülkelerindeki gelişmeler, NATO ve ittifak üyesi devletlerdeki gelişmeler, Latin Amerika’da o süreçte yaşanan gelişmeler - özellikle 1955’te Arjantin’de yaşanan darbe ve sonrasındaki gelişmeler - yine aynı süreçte Güneydoğu Asya’daki gelişmeler yakından takip edilmiş, Cenevre’de gerçekleşen Hindicini görüşme ve tartışmalarına da yer verilmiştir. Soğuk Savaş kapsamında iki blok arasındaki rekabet, nükleer füze ve atom teknolojisi, Çin ile ilgili gelişmeler, Fransa, İngiltere ve ABD’nin Asya’daki bölgesel politikaları ve sömürgelerin tasfiye süreçleri de Akis dergisinin bu kısmından takip edilebilmektedir. Derginin ilgili konularda kullandığı dilden, Komünizm ve Sovyet politikalarının yalnız Türkiye için değil dünya için de başlıca tehlike olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Zira derginin dilinde Batıcılık hâkimdir. Keza DP’nin izlediği dış politika da Batı ile tam uyumlu hareket edildiği ölçüde desteklenmiştir. Dergiye göre 1954 yılında Türkiye, Bağdat Paktı girişiminde ABD tarafından bölgede bir güvenlik sistemi kurmak amacıyla memur edilmiş, İngiltere’nin de mutabakatıyla ilk ağızda Türk-Irak

Paktı imzalanmıştır (Akis, Sayı: 45, 19.03.1955, 16). Bundan sonra bölge devletlerinin bu anlaşmaya ortak edilmesini sağlamayı Türkiye kendisine görev edinmiştir. Dergide böyle bir görevlendirme biçimi son derece olağan, hatta gerekli görülmüş, ABD ve İngiltere ile uyumlu bölge politikası desteklenmiştir.

Akis Dergisi ve Demokrat Parti İktidarı

Akis dergisi ilk çıktığı zamanlardan itibaren tamamen tarafsızlık iddiasında olan bir dergi olmuştur. 1954-1955 yıllarında, muhalefetin de dış politika konularında DP'yi desteklediği süreçte derginin iktidara yakın gibi görünen bir tutumu söz konusudur. Zira dergide yer alan özellikle ABD ile ilişkiler, Bağdat Paktı süreci ve Sovyetler Birliği'ne karşı kaleme alınmış yazılar tamamıyla DP hükümetinin dış politika anlayışında da mevcut olan Batı eksenli bir yaklaşıma sahiptir. Hatta devlet vekili sıfatıyla Mükerrer Sarol'un ve Fatin Rüştü Zorlu'nun yazılarının da dergide yer alması, derginin iktidara yakın olduğu gibi bir izlenim dahi uyandırmaktadır.

Mükerrer Sarol'un yazısının yayınlanması üzerine yeni çıkan Akis dergisinin DP hükümetiyle iyi geçinmek isteyen bir takım işadamlarının yayın organı olma yolunda olduğu yönünde iddialara gündeme gelmiştir. Bu iddiaları ise bizzat Sarol, dergide sadece bir konuda bir makalesinin yayınladığını, bunun kendisinin bu derginin yayın ailesinden olduğu anlamına gelmeyeceğini belirten bir yazıyla Zafer gazetesinde yalanlamıştır (Akis, Sayı: 9, 10.07.1954, 3). Çok zaman geçmeden Akis dergisiyle en çok uğraşan da yine Sarol olacaktır. Sarol ile olan davalar Metin Toker'in tutuklanmasına dahi neden olacaktır. 1954 yılında dergide yayınlanan bir yazısından sonra Sarol'un açtığı dava 3 yıldan fazla bir süre Akis dergisini ve Metin Toker'i meşgul etmiştir. Derginin muhalif bir tutuma yönelmesinde bu dava da etkili olmuştur. (Akis, Sayı: 145, 16.02.1957, 5). Keza 1958 yılı Haziran ayında Toker, Mısır lideri Cemal Abdünnasır'la görüşmek üzere Mısır'a gidecekken hükümet tarafından son anda bu görüşmenin mahzuru olduğu gerekçesiyle engellenmiştir. Bu

görüşme, aynı dönemde İsmet İnönü'nün Rus büyükelçisi ile görüşmesiyle bağlantılı gösterilmiştir (Toker, 14.06.1958, 11). Ancak İnönü'nün de, damadı Toker'in de Sovyetler Birliğiyle işbirliği yapması veya Türkiye aleyhtar bir kampanyaya katılması söz konusu olmamıştır. Zira her ne kadar iktidara yönelik eleştirel bir dil geliştirilmiş olsa da Akis dergisinde Sovyet yanlısı veyahut Nâsır'cılığa meyyal herhangi bir ifade yer almamıştır.

Derginin iktidara yönelik eleştirel bir dil kullanmaya başlaması, 1955 yılının ikinci yarısından itibaren. Bu eleştiriler çoğunlukla basın ve yayın özgürlüğüne yönelik kimi kısıtlamalar üzerinden getirilmiş olsa da, zamanla dış politika ve hükümet etme biçimine yönelik ve gittikçe sertleşen ifadeleri de barındıracaktır. Zira bu süreçte Ulus gazetesi başyazarı ve CHP milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın başta olmak üzere birçok gazeteci, DP yönetimine karşı getirdikleri eleştiriler nedeniyle hapis cezası almıştır (Akis, Sayı: 30, 04.12.1954, 3). Bu cezalar, Adnan Menderes'in iktidarını koruma kaygısıyla muhalefet ve basın üzerinde baskı kurduğu yorumlarına neden olmuştur. Keza CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in de 1955 yılındaki kimi eleştirileri nedeniyle 2 gün süreliğine tutuklanıp sonrasında serbest bırakılması, dergide "İktidarın amacı muhalefeti susturmak mıdır?" şeklinde yorumlanmıştır (Akis, Sayı: 67, 20.08.1955, 4-7). Ayrıca bu türden hareketlerin içte ve dışta tepki çekeceği, DP seçmeninin de gözünde olumsuz bir intiba uyandıracığı ifade edilmiştir (A.y.). Menderes'in politikalarına yönelik olarak eleştirilerin dile getirildiği bir yazıya "Hiçbir Şey Olmayacak, Adnan Bey!" (Akis, Sayı: 101, 14.04.1956, 5) başlığı atılmış ve aynı yazıda Türk milletinin demokrasiyi özümsemişi ve darbe gibi girişimlere müsaade etmeyeceği dile getirilmiştir:

"Bütün nutuklarınızdan endişe içinde olduğunu anlaşıyor. Endişenizin bütün sebebini de muhaliflerin 'Hesap soracağız!' sözlerinin teşkil ettiğini itiraf ediyorsunuz. Ne darağacı kurulacaktır ne İstiklal Mahkemeleri... Masum insanlara zulüm yapılmamasının teminatı demokrasiye inanmış Türk milletidir. Sizin sözlerinizle yetişen ve sizin başkalarına haksız

davranmanızı önleyecek olan nesil, yarın aynı şekilde size zulmetmek isteyenlerin önüne set çekecektir... Endişe gözlüklerini çıkarınız ve haksızlık, hırsızlık yapan varsa onları bizzat siz cezalandırınız... Maksudınız rejim değiştirmekse hiçbir şey yapamayacaksınız Adnan Bey ve tehditleriniz hiç kimseyi korkutmayacaktır...” (Akis, Sayı: 101, 14.04.1956, 5)

DP yönetiminin muhalefeti hiç dikkate almadığı, dış politika konularında meclis onayı aramadığı, Kıbrıs gibi önemli konularda Menderes’in muhalefetle işbirliği ve istişareye yanaşmadığı gibi eleştirilere de dergide sıklıkla yer verilmektedir. Dergiye göre bunun arkasında İnönü’nün siyaset sahnesindeki ağırlığı etkilidir (Akis, 14.09.1955, 3). Bu gibi yorumlar, derginin İnönü’nün sözcülüğünün yapıldığı bir mecra gibi görülmesine neden olmuştur. Toker’in İnönü ile yakınlığı da bu yorumlara gerekçe teşkil etmiştir.

Hükümetin Akis dergisine karşı tutumunda ayrıca DP’li bakan Sarol’un davası da etkilidir. Bununla birlikte dergi tamamıyla muhalif bir pozisyona geçmemiştir. Zira iktidara yönelik eleştirel dil sertleşmiş olsa da, aynı ölçüde muhalefetin de eleştirildiği, özellikle milli dava olarak görülen Kıbrıs gibi konularda iktidarın ne olursa olsun desteklenmesi gerektiği gibi görüşlerin ve özellikle dış politika konusunda yapıcı bir dilin kullanıldığı görülmektedir. Dergiye göre Türkiye’nin Kıbrıs ve Ortadoğu meselelerinde ‘elle tutulur’ politikalar geliştirmesi sadece iktidarın görevi değildi. Demokrasinin teminatı olarak muhalefet de eleştiri ve söylemleriyle iktidarı yerine göre zorlamakla birlikte kati bir şekilde desteklemeliydi (Akis, Sayı: 139, 05.01.1957, 6-7). Ancak muhalefet de sadece ‘kulaktan dolma bilgilerle’ iktidarı eleştirmeye kalkışmakta ve konuların yeterince doğru bir zeminde etraflıca tartışılmamasına neden olmaktadır (A.y.). Dış politika konusunda bir başarısızlık söz konusuysa bunda iktidar kadar muhalefetin de sorumluluğunun olduğunu savunan derginin bu yorumlarından tarafsızlık iddiasını sürdürme çabasında olduğu anlaşılmaktadır.

Derginin Dış Politika Eleştirileri

Derginin dış politikaya yönelik dilinin daha eleştirel bir nitelik kazanması özellikle 1955 yılında Kıbrıs konusunda yaşanan gelişmeler ve sonrasındaki örfi idare halinden itibaren olmuştur. Bu yıla kadar Kıbrıs konusunda Yunanistan’ın faaliyetleri karşısında somut bir adım atılmamış olması ve bu yıl içinde yaşanan 6-7 Eylül olayları, DP yönetiminin dış politika konusunda eleştirildiği başlıca konular olmuştur. Yine aynı süreçte Türkiye’nin Batı ittifak zincirinde tutmaya çalıştığı Yugoslavya’nın Bağlantısızlığa meyletmesiyle Balkan Paketi’nin işlerliğini kaybetmesi, Bağdat Paketi’nin Ortadoğu’da beklenen etkiyi gösterememesi gibi gelişmeler, Türk dış politikasının başarısız bir seyir izlediği yorumlarına neden olmuştur.

Dergiye göre Türkiye Batı ile ilişkilerini güçlü tutmak adına bölgesel girişimlere öncülük ederek fedakârlıkta bulunmayı dahi göze alırken, diğer devletlerse bu girişimleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktaydı. Geline nokta Balkan Paketi tamamıyla yıkılmıştı. Tito bu paketi kullanarak Batı karşısında zaman kazanırken, diğer yandan Sovyetler Birliği ile aralarındaki sorunları düzeltmişti (Akis, Sayı: 68, 27.08.1955, 11). Bu şekilde Türkiye ve Yunanistan’ın da kendilerine değil Yugoslavya’ya faydası olmuştu. Bağdat Paketi vesilesiyle de Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa İngiltere ile dostluğunu pekiştirmiş, İngiltere ise bölgedeki kaybetmekte olduğu nüfuz alanlarını korumaya çalışmıştı (A.y.). Dergiye göre İngiltere, paktın ilk oluşumunda bulunmayarak pakta yönelik ilk tepkilerden kendini kurtarmıştı. Bağdat Paketi’nin Ortadoğu’da uyandırdığı olumsuz tepkileri ise Türkiye yüklenmek durumunda kalmıştı. Paktın Batı eksenli oluşu ve bölgede bu dönemde yükselen antiemperyalist mücadelenin başlıca hedefi olan İngiltere’nin bu pakta dahliyse Arap dünyasında genel anlamda olumsuz bir yaklaşımın gelişmesinde yeterliydi (A.y.). 1955 yılında Mısır, Lübnan ve Suriye’de yapılan gösterilerde asıl hedef İngiltere iken, Türkiye aleyhtarı ssloganlar de söz konusu olmuştur. Mısır basınında Türkiye’nin “Batının köpeği” (Yeşilbursa, 2007, 73-74) olarak karikatürize edilmesi, İkinci Dünya

Savaşı sonrasında ilk defa Ortadoğu'da Türkiye'ye yönelik bu denli sert ifadelerin gündeme gelmesi bakımından önemlidir.

Somut olarak İsrail'e karşı bir oluşum olmayan bir pakt Arap ülkelerinde itibar göremezdi. Diğer yandan Irak'ın da isteği üzerine İsrail'e karşıymış gibi bir izlenim uyandıracak ifadelerin pakt metninde yer alması (Sever, 1997, 147-150) nedeniyle İsrail de Türkiye'ye karşı olumsuz bir tutum içine girmişti. Keza müttefik olunan Yunanistan ile Kıbrıs meselesi nedeniyle ilişkiler sıkıntılıyken, diğer yandan Irak ile de her konuda anlaşılammaktaydı. Örneğin Irak'ın Türkiye'ye Musul meselesinden kalma 100 milyon liralık bir petrol borcu söz konusuydu. Bu borç 1955 yılı bütçesine eklenmiş olsa da Irak bu borcu ödemeye yanaşmamış, Bağdat Paktı sürecindeki temaslarda da bu konunun açılmamasına gayret göstermişti (Akis, Sayı: 60, 02.07.1955, 8). Pakistan da ABD'nin vaat ettiği yardımı alabilmek için Bağdat Paktı ile Türkiye'nin şahsında Batıya yaklaşmıştı. Dergiye göre Türkiye'nin bölgedeki durumu bir süredir böylesine "başarısız bir manzardan ibaretti" (Akis, Sayı: 68, 27.08.1955, 12).

Dergiye göre hükümetin iç politikadaki hamleleri demokrasiye sekteye uğratmaktaydı ve Batının Türkiye'ye olan güvenini sarsmaktaydı. "İç politikayla lüzumsuz şekilde uğraşan iktidarın dış politikada 1950'lerin başlarındaki dinamizmini kaybettiği" söylenen dergide, dünyada değişen şartlara hükümetin kendisini uydurması zaruridir:

"Müttefiklerin iktidara karşı endişe duyması ve soğuk davranmasının önlenmesi için de hür dünyanın ideallerine bağlılığımızı içeride ve dışarıda göstermek mecburiyetindeyiz. Bir iktidarın vazifesi 'Aman iktidarı kaybetmeyim' diye her Allah'ın günü muhalefetle uğraşmak, onu yok etmenin yolunu aramak değildir... İç kavgaları bırakıp dış meselelere daha fazla vakit ayırmanın zamanı gelmiştir..." (Akis, Sayı: 68, 27.08.1955, 11-12)

1956 Martı'nda Akis yazarı Aydemir Balkan, "Türk tarihinde en zayıf olduğumuz dönemlerde bile milletin ve Türk siyasetinin itibarını kurtaran Âli, Reşit gibi paşalar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı galipleri karşısında da eşit şartlarda sözlerini dinleten

devlet adamlarımız olmuştur. Fakat Cumhuriyet Türkiye'sinin siyasi tarihi hiç bu kadar fakirleşmemiştir..." (Balkan, 24.03.1956, 18-19) sözleriyle dış politika konusunda hükümeti eleştirmekteydi. Balkan'a göre Türk dış politikasının 1956'ya kadarki son beş yılının 'fiyasko' ile neticelenmediğini iddia etmek çok güçlü "Komşu ülkeler özellikle Kıbrıs konusu olmak üzere Türkiye'ye sırtlarını dönmüştü. Türkiye, Ortadoğu'da liderlik rolü üstlenebilecekken, izlenen politikaların neticesinde hakemlik gibi bir mevkiden bile mahrum kalmıştı. Dostluk kurulan devletler lakayt politikalar güderken Avrupa Parlamentosu, Dünya Bankası, Avrupa İktisadi İşbirliği gibi beynelmilel teşkilatlarda da prestij arzu edilen şekilde olmamıştı" (A.y.). Bir başka yazısında, "Dış politikamızın iyi durumda olduğunu iddia edenler ya fazla iyimserdir ya da ileriye görememenin ve habersizliğin verdiği pervasızlıkla hareket etmektedirler... Dış politikamızı bu zihniyetten devralacak ekip yakın tarihimizin en çetin ve en ağır sorumluluğuyla karşı karşıya gelecektir..." diyen Balkan, DP iktidarının kendisinden sonra yönetime gelecek olanlara dış politikada içinden çıkılması zor meseleler bırakmakta olduğunu savunmuştur (Balkan, 10.03.1956, 14). Nitekim başta Kıbrıs meselesi - ki Türkiye'nin daha sonraki yıllarda en tutarlı politika izlediği konudur - olmak üzere Ortadoğu meseleleri ve Batı ile ilişkiler gibi konularda bu öngörü gerçekleşmiş, DP döneminden tevarüs eden meseleler Türkiye'nin 2000'li yıllara kadar başını ağrıtan konular olmuştur.

Bir başka dış politika eleştirisinde Balkan, "Ömürleri üç aylık paktlar, hiçbir askeri ve iktisadi dayanağı olmayan ve icabında yüzümüze fırlatılan anlaşmalar istemiyoruz" (07.04.1956, 19) demekteydi. Yazar, hemen bütün komşu ülkelerde Türkiye ve Türk idarecileri aleyhine nümayişler olmaya başlamasına dikkat çekmekteydi:

"Bayrağımıza ve temsilcilerimize türlü muamelelerin reva görülmesi, Türk milletine keder vermektedir... Tito'nun ve Karamanlis'in, müşterek ittifakları ellerinin tersiyle itmeleri, idarecilerimiz hakkında hafif lisan kullanmaları, yakın tarihimizde böyle şeyleri

hatırlamayanlarımızı, yadırgatmaktadır. Hataları ve eksikleri ne olursa olsun devlet adamlarımızın yabancı memleketlerde, hele dost ve müttefik ülkelerde sevgi ve hürmet görmelerini istemek hakkımızdır... Nuri Sait paşanın hükümet başkanımızı istihfaf etmesi, temsilcilerimize Beyrut'ta aleyhte nümayişler yapılması, Ürdün'de Devlet başkanımızın geçtiği yerlerde şiddetli karşı tezahürlerin olması kabul edilemez. Mısırdan bir elçimizin utanç duyulacak bir şekilde dışarı çıkarılması, Menderes'le Zorlu'nun Belgrat'tan dost bir memlekete yakışmayan havayla uğurlanması milletimizin ağırına gitmektedir..." (Balkan, A.y.)

Türk hükümeti bu yaşananları göz önünde bulundurarak dış politika belirlemeliydi. Milletin haysiyetini yok sayamazdı:

"Evet, Türk milleti dış itibarının, komşu memleketlerdeki prestijinin iadesini arzu etmektedir. Belgrat'tan Basra'ya kadar, sarsılan ismimizin, küçümşenen hatıramızın karşılıklı saygıyla yenilenmesini istemek Atatürk nesillerinin kutsal hakkıdır. Bu hakka hürmet Cumhuriyet hükümetlerine borçtur. Yine aynı nesiller, beynelmilel konferans ve toplantılarda temsilcilerimizin direktif ve ilhamlarını ancak kendi hükümetlerinden almalarını kararlarda başkalarına bakarak oturup kalkmalarını, en az diğer üyeler kadar varlıklarını ve şahsiyetlerini hissettirmelerini ister. Hele Paris'te, NATO'da olduğu gibi bakanlarımızın yabancı generallerden sırtlarına laubali şaplakları kabullenmemelerini temenni etmektedirler" (A.y.)

Türk diplomasisinin durumunu özetleyen Balkan, daha önceleri Akis dergisinde Türkiye'nin Batıyı temsil etmesi bakımından 'başarı' olarak değerlendirilen (Akis, Sayı: 51, 30.04.1955, 17) Bağlantısızlar Konferansındaki Türk tutumunu da eleştirmektedir. Konferansta Türkiye'nin kendisine uymayan görüşleri savunduğunu, buna karşın ABD'den bu tutumu karşılığında umduğunu bulamadığını belirtmiştir (Balkan, A.y.). Bağdat Paketi konusunda da, Türkiye'nin ABD tarafından görevlendirilmesinden ziyade İngiliz etkisiyle hareket ettiğini kaydeden yazar şöyle devam etmektedir:

"İngilizlerin ısrarları ve devamlı arzuları ile yapmağa kalktığımız Bağdat paketi, her yönden üstümüze husumet şimşeklerini çekmiştir. Arap memleketleri İngiliz kolonyalizmini desteklediğimizi iddia ederek bize sırtlarını dönmüşlerdir. Hatta idarecilerimizin beraberce kotra gezintileri yaptıkları, balık avladıkları Ürdün kralı cepheyi değiştirmek üzeredir. Memleketinde hiç de popüler olmayan Nuri Sait paşanın da bugün yarın ya siyaset, ya da sandalye değiştireceği muhakkak gibidir... Üç senelik gayretlerimizin, kolları herkesten evvel sıvayıp kraldan fazla kralcılık göstermemizin semeresi ne olmuştur? Türk milletinin bütün bu olup bitende kazancı, menfaati nedir?... Fatin Rüşdü'nün Bandung'taki gayretlerine rağmen ABD'den geniş kredileri alan Mısır ve Hindistan olmuştur. Balkan paketi Tito'ya büyük Amerikan yardımları sağlamış, pakt ise bize iade edilmiştir. Son durumda Amerika bize beklediğimiz kredileri veremeyeceğini artık herkesin anladığı bir şekilde belli etmiştir. Buna mukabil Amerika, Kıbrıs meselesinde Yunan tezini destekleyeceğini Atina elçisi vasıtasıyla resmen ifade etmiştir. İngiltere ise Bağdat paktında bizi Arap devletlerinin husumetiyle karşı karşıya bırakırken, bir taraftan Abdülhâsır, diğer taraftan Ürdünlü milliyetçilerle flörte başlayarak aradan sıyrılmağa niyetlenmiştir... Mesul bakanlarımız ve idarecilerimiz, dostumuz Fransa'yı gücendirmemek kaygısıyla Kuzey Afrika'daki vatanseverlerin mücadelesini bilmezlikten gelmişler, Güvenlik Konseyinde ve BM'de daima ve aşırı bir sadakatle Fransa'yı tutmuşlardır. Buna mukabil Fransa ne yapmıştır? Bağdat paktına açıkça cephe almış, Kıbrıs'ta yine Yunan tezini tutmuş, Mısır ve Hint liderleriyle anlaşmaya başlamıştır... Bütün bu olan bitende kazancımız, menfaatimiz nerededir? Türk milletine bunların izah edilmesi gerekmektedir..." (Balkan, A.y.)

1956 yılında yaşanan Süveyş krizinden sonra Türkiye'nin Ortadoğu konusundaki tutumu da dergide eleştiri konusu olmuştur. Ethem Menderes'in, Dışişleri vekili olarak mecliste yaptığı konuşmada Mısır ve Suriye ile ilişkileri kesmeye gidebilecek açıklamalar yapmasına (Kürkçüoğlu, 1972, 95-96) binaen;

“Bu nasıl mümkün olabilir? Bu görüş ancak Irak'ın görüşü olabilirdi. Biz birbirini yiyen Arap devlet adamlarının arasına niçin giriyor, birini ötekinin aleyhine desteliyoruz? Bizim menfaatimiz taraf tutmaktan kaçınmak değil miydi? Araplara şirin görünmek için İsrail'den elçimizi çekiyorduk ve üstelik şirin de görünemiyorduk... Demek ki o politikanın işaretlerini görememiştik. Hâlbuki her şey o kadar açıktı ki hadiselerin hükümetin zannettiği istikamette olmadığını anlamak için havayı koklamak yeterliydi...” (Balkan, A.y.)

denilmektedir.

Derginin DP hükümetini en çok eleştirdiği noktalardan biri de, muhalefetle herhangi bir fikir teatisinde bulunmazken müttefik ülkelerin liderlerinin sözlerine fazla itimat etmesi olmuştur. Bunun bir örneği Türkiye'nin Bağdat Paketi ile NATO arasında bağlantı kurma çabalarıdır. Bağdat Paketi'nin Müslüman üyeleri 1957 yılı Aralık ayında Ankara'da toplanarak NATO toplantısında Türkiye'nin Müslüman müttefiklerinin haklarını savunması için bir rapor hazırlamışlardı. Ortadoğu'daki Sovyet sızmaları ve Arap-İsrail anlaşmazlığının Araplar lehine çözülmesi konularını Türkiye'nin NATO'da gündeme getirmesi, ABD'yi Pakta dâhil etmeye veya Bağdat Paketi'nin NATO'ya bağlanmasına ikna etmeye çalışması kararlaştırılmıştı (Akis, Sayı: 188, 14.12.1957, 9). Menderes'in bu fikri önemseyerek NATO toplantılarında dile getirmesi ise Akis dergisinde eleştiri konusu olmuştur. Zira DP yönetimi başkalarının fikirlerini dikkate alırken içeride ise ne bir destek aramakta ne de muhalefeti bu gibi dış politika gelişmelerinden haberdar etmekteydi.

1954 Temmuz'unda Ankara'da Arap ülkelerinde görevli Türk büyükelçileriyle yapılan toplantıda alınan kararlardan biri, “Araplarla ilişkileri geliştirmek için davetler ve geziler düzenlenmesi, kültürel temasların artırılması” olmuştur (Soysal, 1991, 191-192). DP yönetiminin Arap ülkelerine karşı izlediği politikada gereğinden fazla ‘din kardeşliği’ gibi vurgular yapmasıysa laiklik ve Batılılaşma açısından eleştiri konusu olmuştur. 1957 Şubat'ında Akis'te yer alan “Mutabık Olmadığımız Politika” başlıklı yazısında

Toker, ‘diplomatik incelik’ konusundaki eksiklikleri Batı merkezli bir bakış açısıyla eleştirmektedir. Toker'e göre ‘kardeşlik’ söylemlerinin fiiliyatta karşılık bulmadığını tecrübe eden Türkiye'nin daha seküler bir yol tutması gerekmektedir:

“Nereye gidilse yahut hangi ülkenin devlet ricalinden ziyarete gelen olsa hemen o memleketi kardeş ilan ediyoruz... Bu politikayla mutabık olmadığımızı söylemek isteriz. Türkiye Müslüman bir nüfusa sahip olmakla birlikte devlet kimliği Müslüman değildir. İslâm âlemine karşı siyasi hiçbir vecibemiz yoktur. Dostlarımızı dini değil milli menfaatlerimizi göz önünde tutarak seçeriz... Üstelik yüzümüzün dönük olduğu yer batıdır ve gayemiz o âlemin sevilen sayılan bir mensubu olmaktır... Bunun için de hayat tarzımız ve zihniyetimizle birlikte devlet yaşatma ve hükümet etme usullerimizi de onlara benzetmeye çalışırız. Ötekiyle bağımızı Cumhuriyeti kurduğumuz gün koparmışızdır... Bütün o kardeşlik edebiyatı bir politikanın icabıysa, hadiseler böyle bir icabın müspet neticelerini göstermiyor. Eğer kardeşlik bir taktikse bunu fena kullanmış olduğumuz ortadadır. Yunanlı ‘kardeşlerimiz’, Yugoslav ‘kardeşlerimiz’ şimdi karşımızda yer almaktadır... Mısırlı ‘kardeşlerimiz’le durum her gün radyolardan yapılan yayınlardan bellidir... Suudi ‘kardeşlerimiz’, ki uçaklarımızı topraklarına indirtmemiştir. Iraklı ‘kardeşlerimiz’i yarın Nâsır’la el ele verip bize sırtlarını dönmüş görürsek şaşırılmamalıyız... Menderes’in Libya dönüşünde Havadis gazetesi İslam âleminin lideri olduğumuzun artık katiyet kesbettiğini yazıyordu. Böyle bir liderlik iddiasında hiçbir avantajımız olmadığı, meselâ BM’de tüm İslam âleminin reylerini arkamıza alarak bir blok başı olarak ortaya çıkamayacağımız aşikârdır. Hatta biz lideriz dedikçe Arap âleminde aleyhimize nümayişler artacaktır... Arap âlemini tanımak, onların hislerini bilmek lazımdır. Liderlerini pohpohlayıp buraya gelen liderlerine bin bir gece masallarındaki gibi ziyafetler vermek netice verici taktik değildir... Irak kralını muhteşem ağırlamış olsak da petrol alacağımızı temin edemedik. Ürdün ve Lübnan liderlerini iyi ağırlasak da Bağdat Paketi’ne katılmaya ikna edemedik... Hiçbir şey elde etmeden çok şey kaybetmek, tarihin hiçbir devrinde başarılı bir politika olarak vasıflandırılmamıştır.” (Toker, 09.02.1957, 9)

1954 yılında Türkiye ile Mısır arasında yakınlaşma söz konusu olduğu süreçte, Nâsır'ın Menderes'e yolladığı Hicri Yılbaşı tebrik mesajıyla ilgili olarak Akis dergisinde yer alan, "Türk Milleti hicri yılbaşının gelip de geçtiğini Nasır'ın Menderes'e yolladığı tebrik mesajıyla öğrenmiştir... Böyle bir yılbaşının mevcudiyetinden bile pek çok kimse habersizdir..." (Akis, Sayı: 18, 11.09.1954, 9-10) yorumu, derginin seküler yaklaşımına bir örnek teşkil etmektedir. Batı ittifakına kendisini kabul ettirirken Türkiye Ortadoğulu ve Müslüman kimliğini pazarlık konusu etmiş, Arap ülkeleriyle olan dinî ve tarihî bağları vesilesiyle Ortadoğu ve Batı arasında bir köprü oluşturabileceğini öne sürmüştü. Ancak NATO üyeliği gerçekleşikten sonra Batılılaşma sürecinin tamamlandığı ve artık bir Batılı devlet olduğu düşüncesi, bu diğer kimlik özelliklerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Derginin bu yaklaşım biçimi, aslında hükümet edenlerin de Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek isterken yaptığı 'din kardeşliği' gibi vurguların aslında siyaseten yapıldığını ve pratikte bir karşılığı olmadığını göstermektedir. Zira Arap ülkelerinin liderlerinin de kardeşlikten başka şeylere önem verdikleri düşünülmüştür.

Bu dönemde başta Arap ülkelerinin liderleri olmak üzere bölge ülkelerinden Türkiye'ye gelen misafirlere karşı aşırı iltimaslı karşılama yapıldığına dikkat çeken dergi verilen ziyafetler, düzenlenen karşılama merasimleri ve gereksiz harcamaları da eleştiri konusu yapmıştır. Örneğin 1954 Ağustos'unda Türkiye'ye gelen genç Ürdün Kralı Hüseyin'i Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve TBMM reisi sıfatıyla Refik Koraltan birlikte karşılamıştı (Akis, Sayı: 16, 28.08.1954, 9-10). Henüz Bağdat Paktının kurulmadığı bu süreçte gaye, Türkiye'nin Pakistan ile kurduğu pakta Arap ülkelerini yakınlaştırmaktı. Ancak hükümetin bir yandan kemer sıkma politikaları izlerken diğer yandan göz alıcı nitelikte harcamalar yapması Akis dergisinin dikkatinden kaçmamaktaydı. 1955 yılının yazında, Irak Kralı'nın dokuz günlük ve üstelik resmi olmayan ziyaretinde şerefine yapılan ziyafetler ve harcamaların iktidara yakın gazetelerde 'Lale Devri' benzetmesiyle tasvir

edilerek güzellenmesi de Akis dergisinde eleştiri konusu olmuştur (Akis, Sayı: 61, 09.07.1955, 1). Irak Kralı'nın Türkiye'de tatil yaparken deniz gezintileri için Cumhurbaşkanlığına ait Savarona yatının kendisine tahsis edilmesi ve resmi bir makama ait bu yatın resmi olmayan bir ziyarette ve böylesi bir iş için kullanılması, Akis dergisinde 1955 yılındaki birkaç sayı (Sayı: 60-65 arası) boyunca eleştirilmiştir. Nitekim Türk devlet adamları, gittikleri yerlerde aynı şekilde karşılanmamaktaydı. Dergiye göre, "DP'nin Ortadoğu siyaseti Boğaziçi'ne Arap sultanlarını doldurmuştu, fakat hiçbirini dost edinmeye yetmemişti" (Akis, Sayı: 180, 19.10.1957, 19).

Arap devlet adamlarına gösterilen iltifata rağmen, özellikle Bağdat Paktı kurulduktan sonraki süreçte genel olarak Arap ülkelerinde Türkiye karşıtlığı gittikçe artmaktaydı. 1957 Suriye Krizi sürecinde Türkiye'nin tek Arap müttefiki olan Irak dahi, Türkiye'nin bir askeri müdahalesi karşısında Suriye'nin hamiliğini üsteleneceğini bildirmekte ve petrol borularının Türkiye'den geçmesine muhalefet etmekteydi (D. Avcıoğlu, 23.11.1957, 18-19). Irak, Musul petrolünün Türkiye'ye verilmesi ve İran petrolünün İskenderun'a taşınması konusunda varılan prensip anlaşmalarına da karşı çıkmaktaydı. Avcıoğlu'na göre, DP'nin "6 yıllık aktif Ortadoğu siyasetinin sonucu böyle acayip bir dostluktan ibaretti" (A.y.) Yazara göre bu sorunların tek sorumlusu olarak Türk Hariciyesini görmek de hatalı olurdu. Türkiye müttefiklerinin muvaffakiyet-sizliklerini paylaşmaktaydı.

DP'nin Ortadoğu politikasında benimsediği yöntemleri diplomatik olarak hatalı bulan dergide, Batılı devlet adamları ya da diplomatlara yönelik olarak uygulanan benzer hareketler ise eleştiri konusu edilmemiştir. Ortadoğu'dan gelen ve Türkiye'ye karşı ısındırılmak istenen misafirlere karşı iltimaslı davranılmasının, kurulan Bağdat Paktına karşı olumlu bir yaklaşım geliştirmeyi amaçladığı bellidir. Ancak Batıdan gelen sadece liderlerin değil, büyükelçi, uzman, Bakan yardımcısı gibi değişik mevkilerdeki devlet adamları ve askeri yetkililerin de, protokolde kendilerine denk gelen bürokratlarla muhatap olması gerekirken

devlet ricalinin en üst mertebesince karşılanması gibi hareketler de bu çerçevede değerlendirilebilir. Ancak Akis dergisi, Arap devlet adamlarına yönelik politikaları eleştiri konusu yaparken, Batılılara karşı bu türden muameleleri ise son derece yerinde bulmuştur. Örneğin Eisenhower doktriniyle ilgili büyükelçi James Richards'ın 1957 Mart sonundaki Türkiye ziyaretinde kendisi "Görülmemiş Bir Elçi" başlığıyla sunulmuştur (Akis, sayı: 151, 30.03.1957). Suriye Krizi sırasında, Şale Köşkü toplantılarına Türk ve Arap liderleriyle birlikte katılan Amerikan dışişleri bakan yardımcısı Loy Henderson için de "Umulmayan Misafir" (Akis, Sayı: 173, 31.08.1957) ifadesi kullanılarak benzer bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu yaklaşım Türkiye'nin Batılılaştığının kabul gördüğü, buna mukabil Ortadoğu ülkelerine yönelik daha yukarıdan bir bakışın Akis dergisinde mevcut olduğunu göstermektedir. Örneğin 1955'te Suriye ile nota krizinin yaşandığı süreçte Akis dergisinde Suriye için "Devlet olma vasfını kazanamamış bir kabile devleti" benzetmesi yapılmıştır (Akis, Sayı: 46, 26.03.1955, 4)

Sovyetler Birliği'ne yaklaşım konusunda ise Akis dergisi, iktidarla veya diğer yayın organlarıyla pek farklılaşmamıştır. Komünist ideolojiyi dünya için tehdit olarak gören dergi, hükümetin Sovyetler Birliği karşısında temkinli olan her hamlesini desteklemiştir. 1956 Mart'ında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a Rusya'dan gelen bir telgrafta, 1921 tarihli Türk-Sovyet Dostluk anlaşmasının yıldönümü kutlanıyordu. Bu telgraf Türkiye'de radyoda da yayınlanmıştır. Dergide, bu şekilde "Sovyetler Birliği'nin, kendisinin dostça bir yaklaşımına karşılık verilmediği gibi bir propaganda yapmasının önüne geçildiği" savunulmuştur (Akis, Sayı: 98, 24.03.1956, 4-6). Aynı dönemde Sovyet yayın organı Pravda'da çıkan makalelerde de Sovyetler Birliği'nin Türkiye için tehdit olmadığı, NATO üyesi başka devletlerle de dostane ilişkiler kurduğu yazılıyordu ve bu makaleler Türkiye'de de neşrediliyordu (Akis, Sayı: 98, 24.03.1956, 4-6). Bu durum, Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile yeniden dostluk ilişkileri kurabilmek için gayret gösterdiği ve bu

tutumunda samimi olduğu gibi bir izlenim de vermektedir. Akis dergisinde ise Sovyetler Birliği'nin bu manevraları "Asıl muratları dostluk kurmak değil Türkiye'yi tecrit etmek" (A.y.) şeklinde yorumlanmıştır.

Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yaklaşımının 'iyi niyetli' olarak değerlendirilebileceğine dair çıkan yorumları reddeden Akis dergisine göre, "Rusya'nın samimiyetine inanılmamalıydı" (Akis, Sayı: 99, 31.03.1956, 8-9). Dergiye göre Sovyetler Birliği, Batı bloğu karşısında kendini zayıf hissederek güçlenmenin yolu olarak karşı tarafı zayıflatmak istemekteydi. Türkiye'ye yönelik hamleleri bu çerçevede okunmalıydı. 1945'te Molotov ile Sarper arasında geçen görüşmede Sarper, 1921 Karşılıklı Ebedi Dostluk Anlaşmasını ve 1925 Anlaşmasını hatırlattığında Molotov, "O zaman zayıftık" cevabını vermişti. Akis dergisine göre bu sözler her şeyi izah ediyordu:

"Bugün yapılan Voroşilof taarruzunu Molotov'un sözleri açıklıyor. Ruslarla göz göze bakıp müsavi şartlar altında konuşmaya evet, ancak istedikleri gibi kendilerine inanmaya, yardım kabul etmeye, dostane ilişki kurmaya hayır! ... Moskova'da düzenlenen XX. Komünist parti kongresinde Türkiye Komünist Partisine selam edilmiş. Hangi parti? Türkiye'de iktidar ve muhalefet açılan kapılardan içeri girmeyecektir. Sovyetlerle ilişkiler ancak ve ancak Batı ile ilişkilerinde yaşadığı yumuşama ölçüsünde yumuşayabilir. Bunu iki taraflı görüşmeler çerçevesine sokmak menfaatimize değildir..." (A.y.)

Bu düşüncelere rağmen dergiye göre Sovyetler Birliği'ne karşı temkinli olunmakla birlikte en azından Kıbrıs konusunda, ABD ve İngiltere'nin Türkiye'yi zorda bırakacak tutumlarına karşı diplomatik manevralar yapılabilirdi: "Rusya bize elini uzatırken Amerika ile ekonomik anlaşmazlıklarımızın olduğu zamanı seçmektedir... Elbette ihtiyatlı olunmalıdır, ancak başı kuma gömmenin bir fayda vermeyeceği de gün gibi aşikârdır." (Akis, Sayı: 99, 31.03.1956, 3). Zira bu süreçte Kıbrıs konusunda Türkiye Batıda aradığı desteği bulamamaktaydı. Dergiye göre Türkiye, başka devletlerin yaptığı gibi, en

azından Sovyetler Birliği ile yakınlaşma ihtimalini bir koz olarak kullanabilirdi. Fakat bu süreçteki dış politika anlayışında böyle diplomatik manevraların yeri yoktur. Nitekim 1957 yılında Sovyetler Birliği Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunmayı teklif etse de Türkiye'nin soğuk tavrı sürmüştü, siyasi konularda görüşme isteklerine de, iki ülke arasında görüşülecek herhangi bir siyasi husus olmadığı şeklinde cevap verilmiştir (A.y.).

1958 yılında ise Sovyetler Birliği'nin ticari ilişkileri geliştirme yaklaşımına, ekonomik sıkıntı içindeki Türk hükümeti de, temkinli olmakla beraber artık ılımlı yaklaşmaktaydı. Hükümetler nezdinde olmasa da ticari bakımdan ilişkilerde gelişmeler yaşanmaktaydı (Milliyet, 01.08.1957). "Kıbrıs meselesinden sonra ABD'ye karşı kırgınlık yaşayan Türkiye'yi Batıdan ayırmak" gibi bir niyet okuması mümkün olmakla beraber, Akis dergisine göre söz konusu Sovyet politikasının içeriğinde bulunan kredili ithalat, Türkiye'nin işine yarayabilirdi (Akis, Sayı: 167, 20.07.1957, 19-20). Dolayısıyla Türkiye Sovyetler Birliği'nin bu 'sulh taarruzu'nu söylemde olumlu karşılayarak kendine iktisadi anlamda hareket alanı açmaya çalışırken, diğer yandan Batılı müttefiklerine karşı da siyasi bir manevra yapma şansını elde etmiştir. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nden gelen her hareket gibi bu hareket de temkinli karşılanmıştır. Türkiye sadece kendisini mecbur hissettiğinde bu diplomatik manevraları yapmaya başlamış gibi görünmektedir. Dergiye göre de, Sovyetler Birliği ile girişilecek her türlü ilişkide dikkatli olunması gerekiyordu. Zira "Sovyetler Birliği'ne bir kere elini veren kolunu alamazdı." (Akis, Sayı: 214, 14.06.1958, 20)

Dergide Türkiye'nin İngiliz politikalarına karşı da dikkatli olması gerektiği sıklıkla dile getirilen bir mevzu olmuştur. Her ne kadar Batı ile ilişki biçiminde ABD ve İngiltere ortak gibi görünse de, İngiltere'nin kendi nüfuz alanlarını muhafaza etmek adına geliştirdiği politikalarına Batı adına geliştirilen paktları alet ettiği gibi görüşler Akis dergisinin savunduğu görüşlerdir. Bu yaklaşım özellikle 1956 Süveyş krizi sürecinde kendisini gösterecektir. İngiltere'nin, Mısır'ın Süveyş

Kanalını millileştirmesi karşısında takındığı tutum ilk başta Türkiye tarafından desteklenirken, Kanala İngiliz-Fransız müdahalesinden sonra ise Türkiye, İngiltere'nin Bağdat Paketi'nin diğer üç Müslüman üyesi ile ilişkileri üzerindeki etkilerini hafifletmeye ve İngiltere'nin pakt ile olan ilişkilerini muhafaza etmeye çalışmıştır. Akis dergisinde ise 1956 Mart'ında Ortadoğu'da gittikçe daha zor duruma düşen İngiltere ile aynı istikamette bir politika izlemenin Kıbrıs konusunda da sakıncalı olduğu ifade edilmiştir:

"Londra hükümeti Ortadoğu'da tutunmak için bize güveniyor, daha doğrusu bizi bir paravana sayıyordu... Kıbrıs konusunda ise bizim tavrımızı uzlaşmaz görüyorlardı. Türkiye'nin ve Yunanistan'ın farklı tavırları Makarios'un sürgüne gönderilmesine neden olmuştu. Ancak bu tavır Amerika'da tasvip olunmamıştı... Başlı sıkışık devletlerle işbirliği yapmanın tehlikeleri üzerinde durmamak imkânsızdır. Hele Amerika ile ihtilafalı haldeyken İngiltere'nin politikasını yüklenmek menfaatlerimize uygun değildir..." (Akis, Sayı: 97, 17.03.1956, 4-5)

Dergiye göre ABD ile uyumlu olmayan bir politika konusunda Türkiye'nin İngiltere ile uzlaşma içinde olmasını rasyonel bir davranış olarak değerlendirmek güçtü. Ziyadesiyle blok liderinin rızası doğrultusunda hareket edilmesi daha anlamlı olabilirdi. Burada Türkiye'nin tam anlamıyla ABD güdümünde hareket etmediği sonucu da çıkmaktadır. Dış politikasını Batı ekseninde belirlemeye çalışan Türkiye, Kıbrıs meselesi hasebiyle İngiltere ile bir şekilde uyum sağlamaya çalışırken, diğer yandan ABD'nin de desteğini beklemekteydi. Ancak bu desteği sağlayabilmek için de yeterli ikna edici araçları kullanamamaktaydı. Akis dergisine göre İngiltere Ortadoğu'daki nüfuzunu devam ettirebilmek için Bağdat Paketi'ni kurarak içine Arapları almaya çalışmıştı. ABD de başta bu girişimi desteklemiştir. Pakt dışındaki Arap devletlerinin bu İngiliz tertibinden hoşlanmaması nedeniyle ABD de Bağdat Paketi'ne karşı daha temkinli bir tavır içine girmişti (Akis, Sayı: 97, 17.03.1956, 20-21). Dolayısıyla Türkiye ABD ile İngiltere arasındaki uyumsuzluğu göz önünde bulundurmalıydı.

Menderes'in, İngiltere'nin Türkiye'nin istediği doğrultuda bir politika izlediği gibi bir yaklaşıma sahip olduğu iddia edilen Akis dergisinde, Türkiye'nin dış politikada, kendi çıkarlarından ötesini düşünmeyen İngiltere'nin etkisinden kurtularak kendisine ait bir hareket tarzı tutması tavsiye edilmiştir: "Hükümetimizin başkanı Londra'nın, Ankara'nın dümen suyunda olduğunu zannediyor olabilir, ancak görmesini bilen gözler hakikatin böyle olmadığını bilir..." (Akis, Sayı: 99, 31.03.1956, 3). Süveyş meselesi sırasında Türk basınında "falsolu sesler yükselmesinin" iyi olmadığı değerlendirilmesinin yer aldığı Akis dergisinde, bu müdahaleyi tasvip ve teşvik eder mahiyetteki yazıların Türkiye'nin kaderini sanki İngiltere'ye bağlar gibi bir hal aldığı izlenimi verdiği ifade edilmiştir (Balkan, 01.12.1956, 12). Bu süreçte BM'deki Türk heyeti de çelişkili davranmıştır. Süveyş meselesinin gündeme alınmasına İngiltere ve Fransa ile birlikte karşı çıkan Türk temsilcisi, konu Genel Kurulda gündeme geldiğinde ise İngiltere ve Fransa aleyhindeki cepheye geçmişti (A.y.). İngiltere Süveyş müdahalesiyle Ortadoğu'daki prestijini hepten kaybetmiş, İngiliz yanlısı olarak bilinen Nuri Sait gibi devlet adamlarını dahi karşısında bulmuştur. Türkiye ise Bağdat Paktı müttefikine karşı Süveyş Krizi sürecinde çok net bir tavır geliştirememiştir.

Balkan'a göre Arapları Osmanlı'ya karşı ayaklandırarak Ortadoğu bölgesini nüfuzu altına alan İngiltere, 1930'larda da Türkiye'yi Arap devletlerine karşı bir baskı vasıtası olarak kullanmayı bilmiştir (Balkan, 08.12.1956, 16-17). 1957'de ise İngiltere'nin Ortadoğu'daki iki büyük rakibi Sovyetler Birliği ve ABD'dir. İkisinin ortak noktası ise sömürgecilik karşısında yükselmekte olan milliyetçilere hamilik konusunda yarışıyor olmalarıydı. Sovyetler Birliği Akdeniz'e inmek gayretinde iken, ABD ise Ortadoğu petrolüne hâkim olmak peşindeydi. Balkan'a göre İngiltere'nin işlevselliği sorgulanır nitelikte ve alelacele hazırlanmış paktlar kurma çabaları, Arap milliyetçiliğini görmezden gelirken sömürgeci metotlarını kamufle dahi etme gereği duymaması, yangına körükle gitmek anlamına gelmekteydi. Bu bakımdan ABD'nin Bağdat Paktı'na girmesini engelleyen,

aradaki bu gizli rekabet nedeniyle bizzat İngiltere'ydi (A.y.). Süveyş'te kendi başına manevraya teşebbüs eden İngiltere'nin acele etmesindeki sebep de Irak başbakanı Nuri Sait'in de her an bir darbe ile karşı karşıya olmasıydı. Balkan'a göre, Türkiye sırf bu nedenlerden dolayı İngiliz siyasetine karşı daha temkinli olmak zorundaydı (A.y.).

1958 yılında Arap ülkeleri arasındaki kutuplaşma belirginleşmiş, Suriye ve Mısır BAC'ni kurarken buna karşılık Irak ile Ürdün de bir federasyon kurduklarını ilan etmişlerdi (Akis, Sayı: 198, 22.02.1958, 22-23). BAC, Sovyetler Birliği'yle yakınlaşmakta tereddüt etmezken, Irak-Ürdün Federasyonu ise Batıya yakındı. Bölgedeki kutuplaşmayı körüklemesi bir yana, her iki federasyonun ortak tek noktası da İsrail düşmanlığıydı. Akis dergisine göreyse Batının güdeceği siyaset "halka dayanmayan sultanlar" sayesinde yürütülemezdi (Akis, Sayı: 198, 22.02.1958, 22-23). Zira bu süreçte Arap ülkelerinin tabanında yükselen Arap milliyetçiliğinin önderliğini Nâsır yapmakta iken ABD Suudi Arabistan Kralı ile İngiltere ise Irak Başbakanı Nuri Sait gibi liderlerle birlikte bölge politikası yürütmekteydi. Türkiye de Bağdat Paktı ve Eisenhower doktrinine bel bağlamıştı. Bu süreçte Mısır radyoları "İsrail hariç Ortadoğu ülkeleriyle iyi geçinmek istediklerinden" bahsediyordu. İkili ilişkilerdeki gelişmeler üzerine Türkiye Kahire'de yeniden temsil edilecekti. Akis dergisine göre ise bunlar 'geçici flörtlerdi' ve Arap ülkeleriyle Türkiye arasında aslında 'ciddi bir uçurum' vardı (Akis, Sayı: 164, 29.06.1957, 10). Dergiye göre bütün Arap ülkeleri Batı karşıtlığında birleşirken, Türkiye ise Batı ile ittifak halinde bir zincirin oluşturulması için çalışmaya devam ediyordu. Türkiye'ye en yakın Arap ülkesi olan Irak bile ancak ve ancak Batıya ve Batı emperyalizmine karşı tavır alarak bölgede prim toplayabildiğinin farkındaydı (A.y.).

Dergiye göre bir Arap devletine dost, bir diğerine düşmanca davranmak bu ülkelerin tamamında olumsuz etki yaratmaktaydı. Ortadoğu'nun iç meselelerine aktif bir siyasi aktör olarak müdahil olmaya çalışmak yerine karışmamayı tercih etmek Türkiye'nin prestijini artıracaktı: "Kültürel ve ticari

gelişmelere müsait bir zemin hazırlandığında, kendi dünyaları dışında kalan Türkiye'nin tesiri Arap dünyasına daha çok olabilecekti..." (H. Avcıoğlu, 21.09.1957, 17). 1957'de Suriye ile yaşanan krizde, başta Türkiye ile ortak hareket eden Batı yanlısı Arap rejimlerinin söylemleri, bir aydan kısa bir sürede tersine dönmüştü. Ağustos ayında bu liderlerle İstanbul'da Şale köşkü toplantılarında görüşen Menderes, Eylül sonunda Suriye'nin silah ithal ederek komşularını tehdit edici bir durum yarattığını söylediğindeyse, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan ve Irak'tan gelen sesler artık Suriye'nin yanında duran bir yaklaşım sergiliyordu. Dergiye göre bu durumu, yani Arap ülkeleri arasındaki dengeyi gözetmeyen bir Ortadoğu politikası "muvaaffakiyetsizliğe mahkûmdu..." (Akis, Sayı: 177, 28.09.1957, 9).

1958 Irak darbesi karşısında DP yönetimi büyük bir şaşkınlık yaşamıştı. Akis dergisine göreyse böyle bir gelişme önceden tahmin edilebilir bir şeydi. Zira Irak'ta yıllardan beri Nuri Sait rejimine ve Haşimi hanedanına yönelik halk tepkisi birikmişti. Yeni rejimi ilk etapta sadece Kahire tanımıştı. Bu durum Nâsır'ın bu darbeye direkt olarak etkili olduğu izlenimi vermekteydi (Akis, Sayı: 219, 19.07.1958, 4-10). İstanbul'da bulunan Irak dışındaki Bağdat Paktı Müslüman üyelerinin görüşmelerinin sonucunda yayınlanan ortak bildiride de bu darbenin "hariçten mülhem" olduğu söylenmekteydi (Zafer, 18.07.1958). Akis dergisine göreyse Irak'taki darbe Iraklıların eseri idi. Dışarıdan sızmalar söz konusu değildi. Mısır'da Nâsır ve genç subaylar nasıl gelmişse, Irak'ta da askerler halkın desteğiyle gerçekleştirdiği darbe neticesinde cumhuriyet ilan etmişti (Akis, Sayı: 219, 19.07.1958, 4-10). Türkiye'de iktidara yakın yayın organları, Ürdün kuvvetlerinin Bağdat kapılarına dayandığını iddia ederken, Akis dergisine göre ise bu tamamen hayal mahsulüydü (A.y.). Türkiye'de hükümeti derinden etkileyen bu durum Akis'te farklı yorumlanmaktaydı. Örneğin iktidar tarafından dost olarak görülen ve Bağdat Paktı çerçevesinde işbirliği yapılan Nuri Sait'ten, Osmanlı'ya ihanet eden bir asker olarak bahsediliyordu:

"Türlere ihanet ederken tereddüt etmeyen çöl sırtlanı, 44 yıl boyunca Londra'ya ihanet etmeyi bir an bile düşünmedi. Birinci Dünya Savaşı'nda yaptığı çetecilik faaliyetlerinde Türlere karşı gösterdiği gaddarlık unutulabilir gibi değildi... Musul Konferansı'na bir delege olarak İstanbul'a gelme cüreti gösterse de onu tanıyan subaylar burada barındırmadılar... Talebeliğini geçirdiği bu eski başşehrin bütün nimetlerinden yararlanmak için 1954'ü beklemesi gerekiyordu... İngiltere'ye yaslanarak 'Mümbit Hilal'i gerçekleştirmeye çalışmaktan çekinmedi. İngiltere ise Bağdat Paktı'nı Orta Doğu petrolünün muhafazası için bir kalkan olarak düşünüyordu. Nuri Sait de bu teşekkülü kullanarak Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı Irak kralının himayesine alarak 'Büyük Suriye' rüyasını gerçekleştirmeyi düşünmüştü..." (Akis, Sayı: 219, 19.07.1958, 4-10)

Bu arada Akis dergisinin Mısır'daki Müslüman Kardeşler hareketine de Batılı perspektifle yaklaştığı görülmektedir. 1954 yılındaki yorumlara göre Mısır'da Nâsır Batı ile işbirliğini temsil ederken karşısındaki kuvvet ise Mısır'ı Doğuda tutmaya çalışanlardı (Akis, Sayı: 28, 20.11.1954, 17). Bunlar bilhassa Müslüman Kardeşler vasıtasıyla hareketlerde bulunmaktaydılar. 1954 yılında Mısır'da Nâsır'a yönelik bir suikast girişiminde Müslüman Kardeşler suçlanmıştı. Akis dergisinde de Müslüman Kardeşlerin Komünistlerle işbirliği yaparak böyle bir girişimde bulunduğu muhakkak olarak görülmüştür: "Yobazlarla kızıkları 'Batı düşmanlığı' birleştiriyor... Müslüman Kardeşler Cemiyetine karşı ciddi tedbirler alınmış, yağmalanmış, üyeleri tevkif edilmiş ve merkezi kapatılmıştır." (Akis, Sayı: 26, 06.11.1954, 23-24). Bununla birlikte bu girişimin bir 'düzmece' olduğu, böylece Nâsır'ın muhalefeti susturmak için temizlik hareketine meşruiyet zemini hazırladığı yönündeki yorumlara da aynı haberlerde yer verilmiştir. Akis'in Müslüman Kardeşlere olumlu bir gözle bakmadığı belliydi. Ancak Nâsır'ın muhalefeti ezmek için türlü yöntemlere başvurduğu gerçeğinin de göz ardı edilmediği anlaşıyordu. Zira General Necip, bu süreçte Müslüman Kardeşlerle işbirliği yaparak ihtilâl hükümetini devirmeye çalışmak ve bir din devleti kurarak başına geçmeye çalışmakla suçlanarak tevkif edilmişti (Akis, Sayı: 28,

20.11.1954, 17). Dergiye göre General Necip Müslüman Kardeşlerin ağına düşerken, Nâsır'ın vaziyeti ise her zamankinden kuvvetliydi. Bu bağlamda Mısır'daki sert tedbirler, Müslüman Kardeşlerin Necip'in tevkifini bahane göstererek karışıklık çıkarma gayretlerine karşı alınıyordu (A.y.). Bu arada suikast girişimleri devam etmekte ve uluslararası kamuoyunda yankı bulmaktaydı. Akis dergisinin Mısır'a yönelik kinayeli yorumuna göre Müslüman Kardeşler tam bir "suikastçı yuvası" idi (Akis, Sayı: 31, 11.12.1954, 17).

Dergiye göre Arap Birliği de bir Pan-İslam teşekkülü değil, daha ziyade Pan-Arap teşekkül olarak ortaya çıkmıştı. Bunun en somut göstergesiye, farklı dinî kimliklerin bir arada bulunduğu Lübnan'ın iştirakiydi. Birlik, Türkiye'ye karşı olumsuz yaklaşırken, Pakistan'ı ise İslamî söylemlerle etkilemeye çalışmaktaydı (Akis, Sayı: 6, 19.06.1954, 12-13). 1954 yılından itibaren gelişen Türkiye-Pakistan ortaklığı ise, Arap Birliği'nin bu çabalarına rağmen Pakistan'ın Batıya meyletmesi anlamına geliyordu. İlginç olansa, bu anlaşma gerçekleştiğinde de bolca kardeşlik söylemi ve dini atıflar söz konusu olmasındır (A.y.).

Türkiye'nin 1957 Temmuz sonlarına doğru Mısır ve Kuzey Afrika konusunda dış politikasında bir söylem değişimi ve yumuşama söz konusu olmuştur. Dış politikada yaşanan değişim Akis dergisinde "Arap ülkelerindeki gelişmeleri iktidarımız bir türlü görmek istememiştir. Şimdi bu ani lisan değişimiyle onları aldatmak kolay görünmemektedir" (Balkan, 27.07.1957, 17) şeklinde yorumlanmıştır. Kıbrıs konusunda ve bölge politikalarında Arap ülkelerini etkileme çabalarının beyhude olduğu ifade edilirken, Arap millî mücadeleleri karşısında izlenen politikaların samimiyetten uzak kalmasının derin sarsıntılara neden olacağı öngörülmüştür:

"DP iktidarı Türkiye'nin Batı ile Ortadoğu ülkeleri arasında bir arabulucu olması seçeneğini değil müstemlekeci İngilizlerin yanında yer alarak bu memleketlerde gelişen milliyetçilere karşı açık cephe almayı seçmiştir... İktidar, dışişlerini idare ettiğini iddia eden memurların öğüt ve görüşlerine sarılmış yanlış ve sakat faraziyelerine

güvenmiştir. Amerika dahi bölgede İngiliz nüfuzunu yıkarak Arap sempatisini kazanmaya çalışırken DP yönetimi hatasında ısrar etmiştir. Son haftalardaki bu dönüşler de beklenen neticeleri vermekten uzaktır... Bizim 30 yıl önceki davamızla bazı Arap ülkelerindeki milliyetçi hareketlerin davaları arasında şekil olarak farklar bulunsa da ruh olarak pek fark yoktur..." (Balkan, A.y.)

Bu ifadelerden de anlaşılın, Akis dergisinin Arap bağımsızlık mücadelelerine destek veren bir yaklaşıma sahip olduğu, sömürgecilik karşıtı bir dil kullandığı, ancak bununla birlikte aynı Arap ülkelerine tepeden bakan bir tutuma sahip olduğu ve bunda Batıcı yaklaşımın etkili olduğudur. İsrail'e karşı derginin yaklaşımına bakıldığında da bu tutum kendisini göstermektedir. Arap-İsrail sorununda Türkiye'nin tarafsız bir tutum sergilemesinin önerildiği dergide Ben Gurion'un:

"Tek bir Arap mültecisinin bile geri dönmesi düşünülemez. Aksi halde İsrail'in varlığı tehlikeye düşecektir. Çünkü Araplar çölde yaşamasını değil, sadece girdikleri yeri çöle çevirmesini bilirler... Zayıf olduklarını anlayınca harbe ara veren Araplar, kuvvetlenince buna devam etmek istemektedirler..." (Akis, Sayı: 80, 19.11.1955, 20-21)

beyanlarına yer verilmiştir. Derginin bu açıklamaları adeta hak verircesine ifadelerle yansıtması ve Arap-İsrail sorunuyla ilgili haberlerdeki üslubu, çatışmaların çıkmaza sürüklenmesinin müsebbibi olarak Arap ülkelerinin kendi aralarında gerçek anlamda bir fikir birliği geliştirememesini gördüğünü göstermektedir (A.y.).

Sonuç

DP dönemindeki dış politika anlayışını Türk dış politikası ve siyasi tarih alanlarında bu konuyla ilgili yapılmış çalışmalar üzerinden gözlemlemek mümkündür. Bununla birlikte yaşanan gelişmelerin detaylarını bulmak, zamanın ruhunu yakalamak ve farklı yorumlarla bu dönemi tekrar değerlendirebilmek adına süreli yayınlara ihtiyaç duyulmaktadır. Akis dergisi de, herhangi bir siyasi partinin sözcüsü olmaması, objektiflik iddiası ve geliştirdiği eleştirel dil ile bu döneme ilişkin yapılacak çalışmalar için önemli bir

kaynak teşkil etmektedir. Derginin, örneğin ABD ile İngiltere arasındaki rekabetin dikkate alınması gerektiği, Kıbrıs konusunda atılacak herhangi bir adımın bundan sonraki süreçte Türkiye'yi ciddi derecede bağlayıcı etki göstereceği, kendisine karşı temkinli olmakla birlikte Batılı müttefiklerle ilişkilerde bir denge unsuru olarak Sovyetler Birliği ile ilişkilerin geliştirilebileceği gibi konularda getirdiği yorum ve eleştirilerindeki öngörülerin isabetliliği onu muteber bir süreli yayın kaynağı yapmaktadır. Dergide yer alan dış politika ile ilgili haber ve yorumlardan yola çıkılarak Soğuk Savaş'ın Türkiye'deki etkileri, Batılılaşma ve Batı yönlü dış politika anlayışı, bu dönemde Ortadoğu ülkelerine yaklaşım biçimi gibi konular hakkında bir kanaat oluşmaktadır. Menderes hükümetinin kendisinden önceki ve sonraki diğer hükümetlere göre çok daha Batıcı bir çizgiye sahip olduğu, Batı ile ittifak ilişkilerini geliştirirken ihtiyatsız bir tutum içinde olduğu, Ortadoğu'ya yönelik Batı merkezli politikalar geliştirirken yine ihtiyatsızlık göstererek başarısız bir görüntü çizdiği, bu derginin takip edilmesiyle varılan kanaatlerden yalnızca birkaçıdır.

Akis dergisinin dış politikaya yaklaşımında elbette sorunlu bulunabilecek yönler de mevcuttur. Ortadoğu ülkelerine yönelik üst perdeden bir yaklaşım, Batılı olmuşluk düşüncesi ve bu çerçevede Türkiye'nin tarihî, dinî ve kültürel bağlarına fazla önem verilmemesi gibi hususlar derginin eleştirilecek yönleridir. Bununla birlikte söz konusu dönemde iktidarı ve muhalefetiyle bu yaklaşımlar genel olarak Türkiye'de baskın niteliktedir. Dolayısıyla zamanın ruhunun Batılılaşmacı bir aldaniş içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim dış politika yapım mekanizmasında Batılı olmuşluk düşüncesi ne kadar sorunluysa, bu düşünce içinde geliştirilen dış politika eleştirilerinin de - ekserisi haklı ve doğru tespitler üzere olsa dahi - getirdikleri çözümler nakıs kalmaya mahkûmdur. Öte yandan bu dönemdeki dış politika gelişmelerinin tümüyle basına yansımamış olmasında, örneğin 6-7 Eylül olaylarından sonra ilan edilen örfi idare gibi haller önemli etkiye sahiptir. Ayrıca kimi anlaşmaların gizli olarak yapılması ve devlet arşivlerinde halen ulaşılamaz durumda

olması da bu döneme ilişkin sağlıklı analizler yapılabilmesini olanaksızlaştırmaktadır. Bu yüzden herhangi bir süreli yayının sansüre uğramış olma olasılığı da göz ardı edilmemelidir.

Dolayısıyla Akis dergisinin incelendiği bu çalışma, ilgili dönemin etraflıca incelendiği literatürdeki diğer çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir. Zira bu çalışmada DP döneminde izlenen dış politika gelişmeleri değil, bu gelişmeler karşısında Akis dergisinin getirdiği yorumlar üzerinden bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Avcioğlu, Doğan** (23 Kasım 1957). "Araplar ve Biz". *Akis*, Sayı: 185
- Avcioğlu, Hamdi** (21 Eylül 1957). "Orta Doğu'daki Yeni Hava". *Akis*, Sayı: 176
- Aydemir, Şevket Süreyya** (1969). *Menderes'in Dramı?.* İstanbul: Remzi Kitabevi
- Balcı, Ali** (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar.* İstanbul: Etkileşim Yayınları
- Balkan, Aydemir** (27 Temmuz 1957). "Arapları Artık Aldatabilir miyiz?". *Akis*, Sayı: 168
- Balkan, Aydemir** (8 Aralık 1956). "Bir Yeni Macera Önlenmelidir". *Akis*, Sayı: 135
- Balkan, Aydemir** (7 Nisan 1956). "Dış Politikamız Ne Zaman Bir Düzene Kavuşacaktır?". *Akis*, Sayı: 100
- Balkan, Aydemir** (10 Mart 1956). "Dostları Azalan Bir Memleket: Türkiye". *Akis*, Sayı: 96
- Balkan, Aydemir** (1 Aralık 1956). "Süveyş Ötesinde: İngiliz-Amerikan Petrol Harbi". *Akis*, Sayı: 134
- Balkan, Aydemir** (24 Mart 1956). "Tito, Menderes ve 300 Milyon Dolar". *Akis*, Sayı: 98
- Kılıç, Altemur** (1959). *Turkey and the World.* Washington: Public Affairs Press
- Kürkçüoğlu, Ömer** (1972). *Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası.* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sevinç Matbaası

Sever, Ayşegül (1997). *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958*. İstanbul: Boyut Kitapları

Soysal, İsmail (1991). *1955 Bağdat Paktı*. Ankara: TTK Basımevi

Toker, Metin (14 Haziran 1958). "İsmet İnönü, Rus Büyükelçisi, Başyazarımız ve Nasır Hakkında". *Akis*, Sayı: 214

Toker, Metin (9 Şubat 1957). "Mutabık Olmadığımız Politika". *Akis*, Sayı: 144

Yeşilbursa, Behçet Kemal (2007). *Ortadoğu'da Soğuk Savaş ve Emperyalizm*. İstanbul: IQ Yayınları

Zorlu, Fatin Rüştü (3 Temmuz 1954). "Türk-Amerikan Dostluğu". *Akis*, Sayı: 8

"Araplık - Müslümanlık". *Akis*, Sayı: 6, 19 Haziran 1954

"Araplardan Tebrik". *Akis*, Sayı: 18, 11 Eylül 1954

"Araplarla Aramız". *Akis*, Sayı: 16, 28 Ağustos 1954

"Bacadan Girenler". *Akis*, Sayı: 98, 24 Mart 1956

"Dış Politika". *Akis*, Sayı: 98, 24 Mart 1956

"Dış Politika: Fikri Alınanlar, Müdafaa Silahları". *Akis*, Sayı: 188, 14 Aralık 1957

"Dış Politika: Kıbrıs Çıkmazı". *Akis*, Sayı: 97, 17 Mart 1956

"Dış Politika: Samimiyet Buhranı". *Akis*, Sayı: 99, 31 Mart 1956

"Dış Politikamıza Bakış". *Akis*, Sayı: 68, 27 Ağustos 1955

"Dünya'nın Barut Fıçısı: Orta Doğu". *Akis*, Sayı: 80, 19 Kasım 1955

"Elini Veren Kolunu Alamaz". *Akis*, Sayı: 214, 14 Haziran 1958

"Endişe Duyan Araplar!". *Akis*, Sayı: 180, 19 Ekim 1957

"Gaye: Muhalefeti Susturmak, Yaşasın Demokrasi". *Akis*, Sayı: 67, 20 Ağustos 1955

"Görüş Ayrılıkları". *Akis*, Sayı: 177, 28 Eylül 1957

"Hiçbir Şey Olmayacak Adnan Bey!". *Akis*, Sayı: 101, 14 Nisan 1956

"Irak Hadiseleri: Orta Doğu'da Bağdatsız Bağdat Paktı". *Akis*, Sayı: 219, 19 Temmuz 1958

"Kapaktaki Gazeteci: Metin Toker". *Akis*, Sayı: 145, 16 Şubat 1957

"Kendi Aramızda". *Akis*, Sayı: 9, 10 Temmuz 1954

"Meclisteki Dış Politika Müzakeresinin Hatırlattıkları". *Akis*, Sayı: 139, 5 Ocak 1957

"Mısır: Asıl Çarpışanlar: Şark ile Garp". *Akis*, Sayı: 28, 20 Kasım 1954

"Mısır: Necip Gene Mevkuf". *Akis*, Sayı: 28, 20 Kasım 1954

"Mısır: Suikast Serisi". *Akis*, Sayı: 31, 11 Aralık 1954

"Mısır: 10 Kurşunun Neticesi". *Akis*, Sayı: 26, 6 Kasım 1954

"Orta Doğu: İkinci Perdenin Sonu". *Akis*, Sayı: 45, 19 Mart 1955

"Orta Doğu: Kayan Bir Ayak". *Akis*, Sayı: 97, 17 Mart 1956

"Ortadoğu: Soğuk Harp". *Akis*, Sayı: 198, 22 Şubat 1958

"Sanki Bir Komedi". *Akis*, Sayı: 67, 20 Ağustos 1955

"Suriye Aleyhinde Kampanya". *Akis*, Sayı: 46, 26 Mart 1955

"Türkiye Arapların Yanında". *Akis*, Sayı: 51, 30 Nisan 1955

"Türkiye ve Rusya". *Akis*, Sayı: 167, 20 Temmuz 1957

"Umulmayan Misafir". *Akis*, sayı: 173, 31.08.1957

"Unutulan İsrail". *Akis*, Sayı: 198, 22 Şubat 1958

"Yeni Flörtler". *Akis*, Sayı: 164, 29 Haziran 1957

"Ziyaretler: Siyasi Temaslar". *Akis*, Sayı: 60, 2 Temmuz 1955

Milliyet, 24.08.1954, 01.08.1957

Zafer, 18.07.1958